

اگر مردم را مکلف بدانیم و نه صاحب حق، دموکراسی بی معنا است

دکتر ابراهیم یزدی

ایلنا، ۱۳۸۵/۱۲/۵

دبیرکل نهضت آزادی ایران اعتقاد به حاکمیت مردم در چارچوب جهان‌بینی و پذیرش تکثر فکری و فرهنگی و وجود قانون اساسی مناسب را از پیش‌نیازهای تحقق دموکراسی در یک جامعه دانست و گفت که بدون آنها دموکراسی نمی‌تواند وجود خارجی پیدا کند.

به گزارش خبرنگار «ایلنا»، «ابراهیم یزدی» دبیرکل نهضت آزادی ایران در همایش «دموکراسی در بستر دین رحمانی» در دانشگاه تهران گفت: «دموکراسی رابطه عمیق و تنگاتنگی با جهان‌بینی دارد و برای تحقق آن، باید اعتقاد به حاکمیت مردم در چارچوب اعتقاد به انسان تعریف شود. اگر به حقوق مردم اعتقاد وجود داشته باشد، به دموکراسی هم معتقد می‌شویم ولی اگر مردم را مکلف بدانیم و نه صاحب حق، دموکراسی بی معنا است. چگونه می‌توانیم از یک جامعه مونولوگ و بدون تکثر، انتظار تحقق دموکراسی داشته باشیم.»

وی افزود: «اگر به حقوق طبیعی انسان اعتقاد وجود داشته باشد، باید بپذیریم که انسان‌ها به دلایل مختلفی از قبیل فرهنگی و اجتماعی با یکدیگر متفاوت هستند و باید به تکثر در اندیشه معتقد باشیم.» یزدی با اشاره به اینکه «جامعه انسانی در شرایط کنونی، یک جامعه متکثر و چند صدا است»، گفت: «در جامعه کنونی کسی حاضر نیست بپذیرد که یک نفر یا یک اندیشه، حق مطلق است یا خود را حق مطلق می‌داند و پذیرفتن دموکراسی ملازم با پذیرفتن تساهل و تسامح است. البته انسان یک موجود اجتماعی است و معنای پذیرفتن تکثر، تساهل و تسامح همراه سازگاری است تا انسان‌ها که با هم در یک جامعه زندگی می‌کنند، دچار مشکل نشوند.»

وی تاکید کرد: «قرآن به کرات مساله اختلاف نظر را پذیرفته و به آن پرداخته است و خداوند می‌گوید این اختلافات را بهانه‌ای برای جنگ‌افروزی قرار ندهید و من تنها معیار قضاوت برای شما در آخرت هستم.» یزدی ادامه داد: «قرآن می‌گوید تمام مردم در ابتدا یکی بودند و مشیت خداوند، انسان‌ها را متکثر کرده است. پس تکثر و تنوع در میان انسان‌ها بخشی از مشیت الهی است. این تکثر نه تنها در توحید، بلکه در قلمرو نوع فکر نیز است و حتی اگر عده‌ای کافر می‌شوند، این مشیت خداوند است.»

دبیرکل نهضت آزادی ایران در این باره به تفاوت میان دو مفهوم ظلم و کفر اشاره کرد و گفت: «ظلم خلاف عقل است و اگر هر چیز را در جای خودش قرار دادیم، عین عقل است و اگر خلاف آن انجام شود، ظلم است. اما کفر محصول اراده انسان است و خدا خواسته است عده‌ای به راه حق بروند و عده‌ای نیز آن را نپذیرند، (لا اکراه فی الدین، قد تبین رشد من الغی) پس جامعه کفر زده ممکن است نجات پیدا کند اما جامعه ظلم‌زده، نه. در اصول و مبانی اصلی تضادی بین دموکراسی و دین رحمانی وجود ندارد.»

یزدی تصریح کرد: «برای تحقق مردم‌سالاری، وجود آزادی اساسی برای جامعه لازم است تا مردم بتوانند افکار خود را بیان کنند و افکار عمومی درباره عمل زمامداران قضاوت کنند. هر حکومتی از

عملکرد خود دفاع می‌کند و به موافقان خود آزادی می‌دهد اما معیار برای وجود آزادی بیان، آزادی مخالفان در بیان است.»

وی گفت: «حضرت علی - علیه‌السلام - با خوارج این گونه احتجاج می‌کرد و با آنکه آنها علیه او کلمات زشتی را به کار می‌بردند، اما حضرت علی - علیه‌السلام - می‌گفت که تا وقتی آنها نظم جامعه را به هم نزده‌اند، برخورد نکنید و حتی به خاطر عقایدشان حقوق آنها را از بیت‌المال قطع نکرد. وجود آزادی بیان، یک اصل اساسی برای تحقق دموکراسی است و این آزادی در آزادی اجتماعات، نشر کتاب و آزادی بیان محقق می‌شود.»

یزدی در ادامه افزود: «در سطح ساختاری و حقوقی در یک جامعه باید دموکراسی تعریف و جایگاه خود را پیدا کند و نیاز دارد به اینکه به لحاظ حقوقی در قانون اساسی تعریف شود. قانون اساسی قرارداد اجتماعی است که آحاد ملت درباره آن توافق دارند و می‌گویند که می‌خواهیم در چارچوب آن زندگی خود را اداره کند.»

دبیرکل نهضت آزادی ایران درباره تعریف دین حکومتی تصریح کرد: «بنا بر قرآن کریم و سنت پیامبر - صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم - هیچ‌کدام از پیامبران رسالتشان تعریف و ایجاد حکومت نبوده است و مسلمانان حکومت دینی را در چارچوب ارزش‌های دینی خود، درست کرده‌اند. دولت در مفهوم سنتی و وظایفی داشت که با توجه به وظایف دولت‌های امروزی، نمی‌توان آن انتظارات را از دولت سنتی داشت. جوامع امروزی به لحاظ اقتصادی، سیاسی و فرهنگی بسیار پیچیده هستند و با نگاه سنتی نمی‌توان یک جامعه را اداره کرد. از یک طرف دیگر پیشرفت تکنولوژی توازن میان دولت و ملت را برهم زده است.»

یزدی افزود: «امروزه دولت‌ها آنچنان قدرتمند هستند که می‌توانند تمام زندگی روزمره مردم را تحت نظر داشته باشند، پس باید قدرت عظیم دولت از طریق قانون محدود شود و مورد نظارت قرار گیرد و به همین دلیل دموکراسی یعنی حکومت مردم بدون قانون اساسی که یک قرارداد اجتماعی است، نمی‌تواند وجود داشته باشد.»

وی گفت: «قانون اساسی منعکس‌کننده فرهنگ، جامعه، شرایط تاریخی و زمان تدوین آن در یک جامعه است. و به همین خاطر آنچه که به نام دموکراسی در فرانسه وجود دارد، با آنچه که در آمریکا و آلمان است، متفاوت است. دموکراسی، دموکراسی است و این مردم هستند که داده‌های خود را وارد چارچوب آن می‌کنند.»

یزدی تصریح کرد: «عده‌ای می‌گویند اگر دموکراسی پیروز شود، ممکن است مردم خلاف دین را رسمیت بدهند. بله، ممکن است زیرا خواسته مردم است ولی اگر مردم آزاد باشند، بهتر از آن است که دین‌گریز شوند.»

وی تأکید کرد: «دموکراسی بدون قانون اساسی که فرهنگ، تاریخ مردم و جامعه و قرائت مردم در آن نباشد، غیرممکن است. ممکن است در یک جامعه دموکراتیک اندیشه‌های باطلی هم رشد کند، اما باید از طریق آموزش و تبلیغ با آن مبارزه کرد نه زور. زیرا مردم صاحب اختیار هستند و چنین چیزی را حتی در مورد یک اندیشه غلط نمی‌پذیرند.»

دبیرکل نهضت آزادی ایران گفت: «دین دولتی در عرصه تاریخ وجود داشته است و به این شکل که حکومتی تشکیل شده و این حکومت دین را در راستای حفظ منافع خودش، تفسیر می‌کند و از آن در جهت حفظ قدرت استفاده می‌کند. این دین، خطرناک‌ترین چیز برای دین است و نمونه‌های تاریخی

فراوانی وجود دارد که دین دولتی علیه دین و مذهب به کار رفته است. اینکه دولت خودش را عین دین بداند و در راستای حفظ قدرتش آن را تفسیر کند، در بستر دین رحمانی وجود ندارد.»

یزدی گفت: «روش پیامبران برای تغییر جامعه این است که ابتدا مردم را عوض کرده و آنها را پاک می‌کنند و با همه فراز و فرودها در جامعه، پیامبر به مردم می‌گفت اگر می‌خواهید جامعه عوض شود، باید ابتدا خودتان را عوض کنید. هنگامی که مردم یک جامعه عوض می‌شوند، آن جامعه تمدن‌ساز و فرهنگ‌ساز می‌شود و حکومتی که خود را دینی می‌داند، باید به روش آنها عمل کند.»

وی در ادامه افزود: «در کشوری مثل ایران، پس از تجربه مشروطیت و درگیری بین مشروطه‌خواهان و مشروعه‌خواهان، جامعه به این نتیجه رسید که قانون‌گذار نمی‌تواند و نباید مسأله‌ای خلاف دین وضع کند. در کشوری مثل ایران، این یک اصل واقع بینانه است که قوه مقننه چیزی را خلاف باور دینی مردم تصویب نکند اما نکته مهم‌تر آن است که دولت باید در قبال دین، بی‌طرف باشد و آنچه را که قانون می‌گوید به خوبی اجرا کند. دولت نمی‌تواند دیدگاه شخصی و فردی خود را در قبال دین راهنمای عمل به عنوان قانون قرار دهد.»

یزدی با اشاره به تبادل فرهنگ‌ها میان جوامع، تصریح کرد: «وجود اندیشه‌های جدید هنگامی می‌تواند ریشه‌دار شود که بومی شوند و سپس وارد جامعه شوند. هر اندیشه‌ای مانند دموکراسی برای جا افتادن در ایران، باید «اسلامی‌شده» [اسلامی‌شده] و «ایرانی‌شده» [ایرانی‌شده] شود.»

بنابراین گزارش، یزدی در ادامه سخنرانی خود به پرسش‌های شفاهی و کتبی حاضران پاسخ داد. وی در پاسخ به پرسشی مبنی بر احتمال حمله آمریکا به ایران برای صدور دموکراسی، گفت: «دموکراسی کالا نیست که توسط کوله‌پشتی آمریکایی حمل شود و ایستگاه نیست که ابتدا و انتها داشته باشد، بلکه یک فرآیند است تجربه عراق نشان داد که از بالا نمی‌توان دموکراسی را به کشوری تحمیل کرد اما مهم این است که پیش از حضور یک بیگانه، زمینه ورود آن را از بین ببریم. اگر یک آمریکایی پایش را برای تجاوز به ایران بگذارد، به شخصه جلوی او می‌ایستم اما به زمینه‌سازان ورود او نیز اعتراض می‌کنم.»

دبیرکل نهضت آزادی ایران در پاسخ به پرسش دیگری مبنی بر نظر مرحوم «مهدی بازرگان» به ایجاد اصلاحات تدریجی و گام به گام در جامعه، گفت: «مرحوم مهندس بازرگان در نامه‌ای که به امام نوشته بود، گفت: هرچند خراب‌کردن امری ناگهانی است، اما ساختن تدریجی است. همان طور که خداوند می‌گوید خلقت تدریجی است. در آن نامه بازرگان به امام گفت، باید برای اصلاح جامعه گام به گام جلو برویم و به همه آزادی بیان بدهیم و درباره دموکراسی تمرین کنیم تا در نتیجه جمهوری اسلامی محقق شود.»

یزدی در پاسخ به پرسشی درباره مرز بین آزادی و آنارشیسم در یک جامعه، گفت: «هیچ دموکراسی، بدون مرز نیست اما مرزها را مردم تعیین می‌کنند و مشکل کشورهایی مثل ایران این نیست که به مردم بیش از حد آزادی داده شده است، بلکه مشکل این است که دولت مردان در رفتارهایشان کمتر به آزادی مردم معتقدند.»

همچنین یزدی در پاسخ به پرسشی در مورد نقش احزاب و رسانه‌ها در تحقق دموکراسی، گفت: «علما و فقها می‌گویند، واجب هر کار حلالی، یک کار حلال است. امکان ندارد بدون حزب بتوانیم جمهوری را قبول کنیم. احزاب، باورها و اندیشه‌های مردم را در گروه‌های مختلف دسته‌بندی می‌کنند و به مردم آموزش می‌دهند و دموکراسی بدون آنها معنایی ندارد.»

یزدی در پاسخ به پرسش دیگری مبنی بر اینکه «چگونه باید معیار حق را تعیین کنیم»، گفت: «بیشترین مشکل ما این است که چگونه معیار حق را تعیین کنیم. حضرت علی - علیه السلام - هم می‌گوید حق را با افراد نسنجید، بلکه اشخاص را با حق بسنجید.»

وی افزود: «اگر اکثریت یک مسأله‌ای را انتخاب کرد اما انتخابش اشتباه بود، اشکالی ندارد و خداوند با این مسأله می‌خواهد که مردم تربیت شوند.»